

прегледни рад
примљен: 02. 04. 2021. г.
прихваћен за објављивање: 08. 05. 2021. г.
UDK 342.531.42(497.11)"2020"
342.76(497.11)

Др Драгана ЋОРИЋ*

ПРОМЕНА ХИЈЕРАРХИЈЕ ВРЕДНОСТИ У ТОКУ ВАНРЕДНОГ СТАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 2020. ГОДИНЕ¹

Апстракт

Аксиологија је наука која се бави вредностима, њиховом појмовним одређењем и важношћу које оне имају за живот и развој како појединца, тако и целог друштва. Вредности су један од кључних разлога настанка права, поред потребе да се неки друштвени односи уреде и регулишу на одређени начин и тиме успостави ред у заједници. Вредности су значајан материјални извор права јер нормотворца у свакој заједници усмеравају, инспиришу и коригују приликом регулације друштвених односа. У раду се бавимо сумарно само једном вредношћу, слободом и то у специфичном контексту - њеног ограничавања током ванредног стања у Републици Србији 2020 године, проглашеним услед постојања пандемије коронавируса. У тим околностима дошло је до промене у врху хијерархије вредности па је слобода, иако постављена као најзначајнија и друштвена и правна вредност уступила своје место вредности здравља и његовог очувања.

Кључне речи: слобода, ограничење, ванредно стање, пандемија

ВРЕДНОСТИ – ПОЈАМ И (ПОТЕНЦИЈАЛНА) ХИЈЕРАРХИЈА

Не постоји консензус поводом садржине дефиниције вредности. Различитост у дефинисању проистиче из схватања вредности самих аутора који је дефинишу, дубинског или површинског прихватања значаја вредности и у којој мери вредности утичу како на свакодневни живот тако

---

* Доцент Правног факултета Универзитета у Новом Саду, dragancica2@gmail.com

¹ Рад је настао у току ангажмана ауторке на пројекту „Правна традиција и нови правни изазови“, који се финансира средствима Правног факултета у Новом Саду.

и на посебне, специфичне сфере друштвеног живота. Заједничко свим ауторима јесте да вредности смештају у посебну науку - аксиологију, која је део филозофије.² Аксиологија, као наука о вредностима, своје прве кораке бележи још у античкој у филозофији. Посебно у делима Аристотела и његовом одређењу правде као критеријума за успостављање једнакости, једнаке расподеле добара и заслуга, аксиологија има своје чврсте темеље. Вековима развијана, аксиологија своје право конституисање доживљава тек у 19 веку, од стране Хермана Лоцеа у оквиру његове теорије вредности.³

Неки аутори вредности посматрају као средство за одређивање „циљева који испуњавају смислом и сврхом целокупну стварност људског живота“.⁴ На другом месту налазимо да су вредности критеријуми који се користе да се оцене и пројектују правно релевантни друштвени односи.⁵ Значај вредности у праву и за само право је толики да „ би без њих право било осиромашено у својој антрополошкој суштини, а правна наука би се ограничавала на неке димензије правне појаве, па би и сама била формализована и непотпуна у сазнању предмета проучавања“.⁶ Вредности представљају и становиште са ког се посматра целокупан правни поредак и његови делови појединачно, те да исте доводе у складну и кохерентну целину.⁷ Дакле, вредности су разлог настанка права, и истовремено унутрашњи критеријум оцењивања ваљаности истог тог права.

Вредности су и главни покретач понашања личности тако што чине основу намераваних активности, пружају значење радњи и дају смернице људима у њиховој интеракцији са другима.⁸ Неко ће стога, намерно прекршити неко правило понашања јер оно не кореспондира са његовим унутрашњим вредностима, које је прихватио за основ свог деловања и постојања. Биће и оних који ће поштовати правила, због страха од санкције, иако се садржина истих њиховом виђењу стварности не свиђа, и оних , који ће сматрати да све то тако, једноставно треба да буде и суздржати се опет, добровољно, од прекршаја санкција. Вредности, дакле, обликују како наш

---

² Изузев Walter Goodnow Everett-a, који је смешта у етику.

³ Sullivan, David, "Hermann Lotze", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2018 Edition), Edward N. Zalta (ed.), доступно на: <https://plato.stanford.edu/archives/win2018/entries/hermann-lotze/>

⁴ Г. Вукадиновић, Д. Митровић, *Увод у теорију и филозофију права*, Београд, 2019, 80.

⁵ Г. Вукадиновић, Д. Аврамовић, *Увод у право*, Нови Сад, 2014, 328.

⁶ Ibid.

⁷ Н. Висковић, *Теорија државе и права*, Загреб, 2001, 201.

⁸ Е. Гиденс, *Социологија*. Београд: Економски факултет, 2007, 24-26.

унутрашњи свет, наша уверења и ставове, тако и подстичу наше неспоредне радње, активности и деловања.

Правне вредности, оне које право посебно признаје и узима за своју основу и коректив сопствене садржине су само део друштвених вредности. Путем права се саопштава грађанима које вредности одређена држава сматра најзначајнијима, највреднијима и најпожељнијима да их усвоје остали чланови заједнице. У ту сврху, држава обезбеђује заштиту истих тих вредности првенствено својим ауторитетом а затим и снагом свог монопола принуде-јединог легалног начина за кажњавање прекршилаца правила у заједници.

Опште друштвене, политичке, економске, историјске, и друге околности доводе до промене важности вредности које је систем једном поставио и самим тим и промену њеног места у хијерархији вредности. Право се труди, наиме, да иде у корак са друштвом и стварношћу коју прати, или да евентуално, предвиђањем могућих дешавања и могућих прекршаја, иде мало унапред. Међутим, наше законодавство последњих година делује у *post factum mod*-у, деловањем и регулисањем неких друштвених односа и кажњавањем починилаца тек када се тај однос препозна као релевантан или његов прекршај као превише драматичан у јавности, или се установи да постојећа казна није више довољно генерално превентивно адекватна.

В. Г. Еверет⁹ је класификовао вредности у осам категорија-економске вредности, физичке (важне за очување тела човека) вредности, вредности рекреације, вредности удруживања, вредности карактера, естетске вредности интелектуалне вредности и религијске вредности. Ова класификација не обухвата све вредности у нашем животу, већ само оне које је Еверет сматрао важнима за развој људи у времену настанка ове класификације (почетак 20.века).

Налазимо и неке дихотомне поделе вредности, спрам тога да ли је вредност директно везана за људе или не. Тако, имамо поделу на индивидуалне и друштвене вредности, природне и вештачке, физичке и менталне, привремене и трајне, више и ниже, продуктивне и

---

⁹ Walter Goodnow Everett, *Moral Values: A Study of the Principles of Conduct*. (1918) 120, доступно на:
<https://archive.org/details/moralvaluesstud00everuoft/page/182/mode/2up-> Напомена: приступ свим линковима наведеним у овом раду је извршен у периоду јануар-март 2021. године

непродуктивне, активне и пасивне, личне и објективне вредности, елативне и апсолутне итд.¹⁰

Неки аутори су чак дефинисали и принципе на основу којих се може успоставити хијерархија вредности:

1. што вредност дуже траје, односно постоји, она се више позиционира на лествици вредности. То значи да су појединци више навикнути на њено постојање и да је могуће да су је усвојили као своју сопствену вредност.

2. на висину позиције вредности у хијерархији утиче и њен квалитет(значај) за самог њеног носиоца, или како и колико ју је могуће увећати. Рецимо, вредност менталних добара, знања и вештина се никада не смањује, већ се више повећава њиховим дељењем; док се вредност материјалних добара смањује њиховом деобом са другима.

3. вредност добија на значају самим тим што је основа за више других изведених вредности.

4. степен задовољства испуњавањем те вредности путем одређених активности повећава значај вредности за субјекта и самим тим ранг те вредности. Физичко задовољење је окарактерисано као плитко, док ментална задовољења, примера ради- остваривање вредности учења и унапређивања - више, дуже и дубље задовољава субјекта.

У складу са овим принципима немачки филозоф М. Шелер је дефинисао следеће групе вредности:

- Вредности пријатности и непријатности (емоционалне)
- Вредност смисла живота (која укључује и благостање: физичко, социјално, психичко...)
- Менталне вредности (перцепција, лепота, правда)
- Вредност светости (апсолута).

Ни ова подела, нажалост, не обухвата добар део вредности које настају и опстају у друштву, већ само неке од њих, везане за остваривање виших нивоа потреба човека.

Набрајање вредности би унеколико унизило њихов унутрашњи значај за сваког појединца. Са друге стране, препознати одређену вредност

---

¹⁰ Tong-Keun Min „A Study on the Hierarchy of Values, доступно на : <https://www.bu.edu/wcp/Papers/Valu/ValuMin.htm>. Аутор овде наводи основе размишљања о вредностима немачког филозофа Макса Шелера. Будући да нисмо до дана предаје рада дошли до оригиналног рада Шелера, то наводимо податке посредно, из другог рада.

код себе и тежити ка њеном што пунијем остварењу чини заправо смисао живота. Због тога и повреда неке вредности, у смислу забране чињења нечега што представља остваривање те вредности се сматра изузетно лично, усмерено према самом субјекту који именује ту вредност високо. Различите околности, генетске и породичне предиспозиције, утичу неједнако на сваког појединца и незахвално је поставити питање, која нам је вредност – највреднија.

У нашем раду се ипак бавимо само вредношћу слободе, исказаној у нашем позитивном законодавству као једној од најзначајнијих вредности, и то у контексту њеног ограничавања током ванредног стања у Републици Србији 2020. године .

ПРАВНИ ОКВИР СЛОБОДЕ КАО ВРЕДНОСТИ У ДОМАЋЕМ ПРАВУ И МОГУЋНОСТИ ЊЕНОГ ОГРАНИЧАВАЊА

Слобода је сама суштина човека. Ж. Ж. Русо је сматрао да одрећи се слободе значи одрећи се својства човека, моралности својих дела и одрећи се самога себе као бића.¹¹ Слобода се дефинише и као самоодређење, самоостварење и одсуство спољних утицаја¹² или препрека,¹³ као супротност принуди, али и као стање које је једино својствено човеку као мислећем и рационалном бићу.¹⁴

Нешто прецизнију дефиницију слободе налазимо у чл. 4 Декларације права и човека и грађанина из 1789 године:¹⁵ „слобода се састоји у могућности да се чини све оно што не штоди другима: тако, вршење природних права сваког човека нема границе осим оних које обезбеђују другим члановима друштва уживање ових истих права“. Новији акти, као што је Универзална декларација о људским правима Уједињених нација из 1948. године¹⁶ слободу дефинише негативно, као ситуацију у којој нико није нити сме бити подрвргнут окрутном или нечовечном

---

¹¹ Ж. Ж. Русо, Друштвени уговор, Филип Вишњић, Београд, 1995, 118.

¹² Г. Вукадиновић, Д. Аврамовић, 331

¹³ Т. Хобс, *Левџатан*, Београд, 1961. 69.

¹⁴ Glen T. Martin: *Freedom and the Rule of Law :Our Civilizational Choice between Death and Life, April 2015*
<https://www.radford.edu/gmartin/Freedom%20and%20Law.%20Our%20Global%20Choice.pdf>

¹⁵ Доступна на : https://web.archive.org/web/20110917221748/http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/anglais/cst2.pdf

¹⁶ Доступна на : https://ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/fajlovi/univerzalna-deklaracija-o-ljudskim-pravima_1948.pdf

понашању, мучењу, ропству, и истовремено и позитивно, дајући називе различитим појавним облицима слободе (говора, мишљења, вероисповести, савести, итд).

Устав Републике Србије оглашава слободу и бројне њене облике као највећу вредност. Томе и прилог говори да се слобода као реч јавља у самом Уставу, као највишем правном акту већ у члану 1, у оквиру следеће формулације:

Република Србија је држава српског народа и свих грађана који у њој живе, заснована на владавини права и социјалној правди, начелима грађанске демократије, људским и мањинским правима и слободама и припадности европским принципима и вредностима.

Иако није директно споменута, слобода је имплицитно споменута у овом члану више пута, самим навођењем принципа владавине права (између осталих подразумева и концепт грађанских права и слобода), начела грађанске демократије (која се базира на слободи избора у бројним варијацијама), и припадности европским принципима и вредностима (где је слобода кључна вредност и концепт).

Владавина права се прецизира даље у члану 3 Устава, навођењем да почива на неotuђивим људским правима (чл. 3 ст.1) и да се остварује, између осталог, слободним и непосредним изборима, уставним јемствима људских и мањинских права и независном судском влашћу (односно слободом поступања и одлучивања судске власти независно од утицаја било које друге власти) (чл.3.ст.2.).

Даље, споменута уставна јемства људских и мањинских права су постављена као средство очувања људског достојанства и помажу заштити и гаранцији пуне слободе и једнакости сваког појединца (чл. 19 Устава).

Сам Устав Републике Србије скоро трећину својих чланова посвећује тематици слободе, директно или индиректно. Од 206 чланова, 63 су посвећена људским и мањинским правима и слободама, а барем још 15 чланова директно или индиректно ван наведених чланова спомиње слободу.

Тако се, примера ради, у члану 27. наводи да свако има право на личну слободу и безбедност (став1).

Члан 54. Устава Републике Србије се бави мирним окупљањем грађана, које је потпуно слободно. Посебно је наглашено да ако се исто одржава у затвореном простору, не подлеже никаквој пријави надлежним државним органима. У супротном, то јест, ако се окупљање планира на отвореном, исто се мора пријавити надлежним органима.

Члан 71. Устава предвиђа да свако има право на образовање, да је основно образовање обавезно, да средњошколско није обавезно али да је бесплатно, и да сви имају право на једнак приступ високошколском образовању.

Сва ова права и слободе, постављена као највише вредности у самом Уставу су доживела своја ограничења и „прекршаје“ у току ванредног стања 2020. године из једног (доброг) разлога: **зато што је на хијерархији вредности, прво место заузела вредност јавног здравља и превенција ширења вируса који нам је, и након годину дана суживота са њим и даље релативно непознат по својим карактеристикама, току болести коју изазива као и последицама које изазива.**

Због те промене у врху хијерархије вредности је примењено овлашћење из Устава, из чл. 20. које се односи на ограничавања слобода:

Људска и мањинска права зајемчена Уставом могу законом бити ограничена ако ограничење допушта Устав, у сврхе ради којих га Устав допушта, у обиму неопходном да се уставна сврха ограничења задовољи у демократском друштву и без задирања у суштину зајемченог права.

Достигнути ниво људских и мањинских права не може се смањивати.

При ограничавању људских и мањинских права, сви државни органи, а нарочито судови, дужни су да воде рачуна о суштини права које се ограничава, важности сврхе ограничења, природи и обиму ограничења, односу ограничења са сврхом ограничења и о томе да ли постоји начин да се сврха ограничења постигне мањим ограничењем права.

Разрада овог члана стоји у члану 54. став 2 Устава, где се наводи да се посебно слобода јавног окупљања може ограничити законом ако је то потребно ради заштите јавног здравља, морала, права других или безбедности Републике Србије.

Због важности очувања здравља је дошло и до примене уставног овлашћења да закони и други акти ступају на снагу и постају важећи и раније од најкраћег установљеног рока за упознавање са њиховом садржином од 8 дана¹⁷. Све одлуке доношене у току ванредног стања 2020. године у Републици Србији су ступале на снагу у року краћем од 8 дана: одмах, након доношења, што се истовремено сматрало и моментом њиховог објављивања у Службеном гласнику Републике Србије; сутрадан или у року од најдуже три дана. Наиме, сматрало се да за овако експедитивно ступање на снагу ових аката постоје посебно оправдани

---

¹⁷ Члан Устава Републике Србије.

разлози које спомиње Устав Републике Србије и да истовремено поштовање најкраћег рока за упознавање са садржином прописа (од 8 дана) може донети штету и последицу које не би настале, ако би се тај рок скратио и јавност моментално упознала са садржином тог акта.

Сумња у истинитост извештавања о информацијама које су од значаја за јавност а посебно за јавно здравље је једнако често спомињана као и сами подаци о броју оболелих или умрлих лица од овог вируса. Вишедеценијско неповерење у институције, стварано увидом у бројне случајеве неадекватног поступања надлежних органа у неким ситуацијама које накнадно није правилно кажњено је кулминирало у овом периоду. Због тога су и ограничења одређених права и слобода, иако у потпуности легално спроведена заправо доживела много гору конотацију и код дела становништва, изазвале забринутост или потпуну непослушност.

ОГРАНИЧАВАЊЕ ОДРЕЂЕНИХ СЛОБОДА У ТОКУ ВАНРЕДНОГ СТАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 2020. ГОДИНЕ

Само четири дана након глобалног проглашења пандемије и након првих теренских извештаја о расту оболелих од ове нове болести, 15. марта 2020. године је проглашено ванредно стање у Републици Србији на основу овлашћења из чл. 200 Устава Републике Србије, који гласи :

Када јавна опасност угрожава опстанак државе или грађана, народна скупштина Републике Србије проглашава ванредно стање.

Недовољно прецизно утврђен начин трансмисије вируса (да ли искључиво капљичним путем, путем ваздуха, дужег боравка у истој просторији са оболелим, брзина ширења, итд...) као и извештаји који су стизали са свих страна света о рапидном повећању броја и оболелих, чак и умрлих лица, овај сој коронавируса је учинио „**јавном опасношћу**“ која може угрозити велик број становника.

Такође је искоришћена и могућност да Народна скупштина, паралелно са проглашавањем ванредног стања одлучи и да ће ограничити нека људска и мањинска права. Пошто у овом случају, због разлога превенције ширења вируса није било могуће да се Народна скупштина састане уживо, одлуку о проглашењу ванредног стања су донели заједнички председник Републике, председник Народне скупштине и председник Владе. Због немогућности састајања законодавног органа, највећи број мера општим актима је прописала Влада Републике Србије, или посебно Министарство здравља у свом домену, уз стални супотпис

председника републике. И овако донети акти су, као и одлука о проглашењу ванредног стања временски орочени на 90 дана од момента свог проглашавања, и подлежу такође накнадној ратификацији, тј. одобрењу њихове садржине од стране Народне скупштине, одмах по стицању могућности за поновно састајање Народне скупштине а најкасније до 48 сати од тог момента.

Чланом 202. Устава јасно је назначено да су дозвољена одступања од људских и мањинских права зајемчених Уставом у току ванредног стања и ратног стања, и то само у оном обиму и којем је то крајње неопходно. Мере одступања од утврђеног нивоа људских и мањинских права, наводи се даље у ставу 2 овог истог члана, не смеју направити разликовање на основу расе, пола, језика, вероисповести, националне припадности или друштвеног порекла. Међутим, за време ванредног стања се јавило разликовање људи на основу година старости јер су неке мере важиле са одређене старосне категорије становништва или за посебне категорија становника без обзира на њихову старосну доб, већ због неког личног својства (ако су у питању особе са инвалидитетом или власници кућних љубимаца). Наведена чињења и специфичне дозволе које су тим категоријама лица даване током ванредног стања правдане су постављањем јавног здравља и превенције од заражавања као приоритне вредности, те уважавањем специфичности личних својстава одређених категорија становника.

ЗДРАВЉЕ КАО ВРЕДНОСТИ

Приликом усвајања глобалне стратегије *"Здравље за све"* 1981. године Светска здравствена организација је индиректно прихватила прагматичан став о здрављу као "способности за вођење економски и социјално продуктивног живота".¹⁸

Концепт „здравља за све“ „подразумева уклањање здравствених препрека - то јест уклањање неухрањености, незнања, загађене воде за пиће и нехигијенског становања - подједнако као што решава и чисто медицинске проблеме попут недостатка лекара, болнички кревети, лекови и вакцине“.¹⁹ Здравље није вредност и циљ само по себи, већ је према овом концепту циљ економског развоја и почива на „здравственој писмености“

---

¹⁸ Mahler, Halfdan (1981) *"The meaning of Health For All by the year 2000"*, World Health Forum, Vol. 2, No. 1

¹⁹ Ibid.

и освешћености сваког појединца, не само за себе и своје личне услове већ и како то изгледа у глобалној заједници. Због тога здравље и брига о здрављу не почињу са тражењем примарне здравствене заштите и неге у медицинским установама, већ се са његовом успостављањем, негом и заштитом креће у примарним заједницама, породицама, школи, радном месту, итд. Здравље је дакле свеобухватни феномен и потреба једног савременог друштва више него икада пре.

Како се даље наводи, здравствене услуге морају бити доступне свима кроз примарну здравствену заштиту, у којој је основна медицинска помоћ доступна у сваком насељу на свету, потпомогнута могућношћу упућивања на специјалистичке прегледе и лечења. Као посебно значајна наведена је имунизација од одређених болести, чиме се смањује било поврат тих болести које су убијале хиљаде људи, или смањују драстичне и тешке последице по здравље људи и људима даје шанса на наставак живота и постизање већег квалитета живота. услугама упућивања на специјализовану негу. Здравље је дефинисано као "стање потпуног физичког, менталног и социјалног благостања, а не само одсуство болести и онеспособљености".²⁰

Према ауторима кратке публикације „Здравље и фактори који утичу на њега“,²¹ наводи се да здравље подразумева неколико аспеката, као што су физичко здравље (механичко функционисање тела, његова покретљивост и употребљивост у физичком смислу), ментално здравље (које је постало посебно битно у пандемијским другачијим условима живљења и под којим се подразумева способност јасног и кохерентног мишљења и одлучивања), емоционално здравље (служи препознавању и адекватном испољавању широког спектра емоција, где се подразумева и адекватна реакција на стрес и друге изазовне ситуације у животу), социјално здравље (спознаја да смо као јединке ипак делови веће целине и вештина успостављања контаката са другим особама, одржавање тих контаката и њихово интимно процесуирање) и здравље заједнице (ми смо део целине, наше индивидуално здравље јесте најбитније нама самима на првом месту но једнако је битно због одржавања баланса целе заједнице). Ови аутори дају и ширу дефиницију здравља, као одговарајућег начина

---

²⁰ *CONSTITUTION OF THE WORLD HEALTH ORGANIZATION*, Basic Documents, Forty-fifth edition, Supplement, October 2006. доступно на : https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf

²¹ *Zdravlje i faktori koji na njega utiču, текст доступан на* : <http://www.izjzv.org.rs/app/soc.katedra/Zdravljeifakorikojinanjegauticu.pdf>,

рада организма у складу са генетским условима, наследним факторима и на основу утицаја спољне средине, док је здравље у ужем смислу схваћено као одсуство болести, да особа нормално функционише у складу са општеприхваћеним здравственим стандарда у односу на свој пол, старост и географско подручје на којем се налази.

На основу свега изнетог здравље заиста можемо прихватити као вредност која може инспирисати законодавца да предузме, посебно у нарочитим околностима, све што је у његовој моћи да заштити стечени ниво здравља људи у држави, и да занемари, опет у нарочитим околностима све друге вредности, посебно када сами људи нису свесни значаја нечега што се подразумева да се треба имати, а то је здравље.

Светска здравствена организација је, штитећи здравље и желећи да предузме одговарајуће активности у циљу спречавања даљег ширења вируса SARS COVID-19, 11. Марта 2020 прогласила стање пандемије у целом свету²². Ова одлука је настала на основу података који су јој у том моменту били доступни а то је да је од првог регистрованог случаја у Кини крајем 2019 .године, до тог дана распрострањеност овог вируса као новог соја вируса из ове групације забележена у чак 114 држава на свету, да је забележено 118 000 случајева ове болести и већ преко 4000 смртних исхода. Светска здравствена организација је нагласила да је ово прва пандемија коју изазов овај тип коронавируса и да као ниједна друга пандемија, неће је бити лако окончати већ да је потребна сарадња и дисциплина свих људи на свету у заједничкој борби против овог непознатог и посебно непредвидљивог непријатеља. Постављене су четири кључна принципа борбе са овим вирусом:

1. припремите се и будите спремни.
2. откријте, заштитите и лечите.
3. смањите пренос (трансмисију вируса).
4. иновирајте и учите²³.

Као посебно значајно наведено је да треба стално људе обавештавати о свим могућим ризицима и мерама превенције, јер ово није ствар појединца, већ ствар и одговорност свих захваћених овом пандемијом. Због специфичности овог вируса, као и брзине ширења и

---

²² WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020, доступно на : <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>

²³ Ибид.

захвата најразличитијих старосних група, са непредвидљивим током болести али и повремено драматичним бројем преминулих којима помоћ никако није могла бити указана на време или указана помоћ није била адекватна због недостатка медицинског особља или недостатка адекватних апаратура, ова пандемија је креирала „нову реалност“- стање и живљење живота пуног ограничења и годину дана након њеног проглашавања. Ниједна друга пандемија у скорије време није имала овакве поражавајуће ефекте, нити се ширила на овако брз и непредвиљив начин. Због свих тих околности, и у нашој земљи, као и у бројним другим земљама света, хијерархија вредности је потпуно промењена.

Вредност слободе и њених различитих појавних облика је потпуно умањена јер слобода у овом случају имплицира неодговорност за сопствене поступке и свесно или несвесно угрожавање здравља других. Због тога су у току ванредног стања суспендоване или ограничене бројне слободе, а чак и годину дана касније, иако званично ван статуса ванредног стања, живимо са бројним ограничењима неких од наших најважнијих вредности. У наставку рада ћемо укратко приказати који су то појавни облици слободе били ограничени пре годину дана и са којим још увек бројним ограничењима живимо и данас.

ВАНРЕДНО СТАЊЕ И ОГРАНИЧАВАЊЕ УЖИВАЊА ВРЕДНОСТИ СЛОБОДЕ

Ванредно стање у Републици Србији је уведено 15 марта 2020. године. Будући да су се стекли услови из чл. 200 ст.5 Устава Републике Србије, да Народна скупштина због ризика ширења коронавируса није у могућности да се састане у пуном саставу, Одлуку о проглашењу ванредног стања²⁴ су донели и заједнички потписали председник Републике, председник Народне скупштине и председник Владе. Од тог момента, све даље одлуке, уредбе и други општи правни акти су пренети у искључиву надлежност Владе Републике Србије и надлежних министарстава.

Надлежни државни органи су се у доношењу својих одлука руководили препорукама посебно формираног Кризног штаба, који су чинили у једнаком броју и медицински стручњаци из области вирусологије и епидемиологије, као и по основу функције представници одређених министарстава, покрајинских секретаријата, здравствених установа и сама председница Владе Републике Србије. Одлуке су доношене са добром

---

²⁴ "Службени гласник РС", број 29 од 15. марта 2020

намером, са вољом и жељом заштите грађана и посебно најрањивијих категорија лица у друштву и уз поштовање основних смерница Светске здравствене организације које су периодично издаване. Препоруке су се, чинило се, мењале из сата у сат, како су пристизали нови подаци и нова научна открића о овој врсти вируса; самим тим су и мере превенције али и репресије варирале и нажалост доводиле до још већег нивоа неповерења у државне институције. Образложење да се ради најбоље што је могуће у датим околностима и са датим материјалом неретко није било довољно да увери грађане у оправданост свега наложеног, јер су полазили искључиво од своје индивидуалне позиције. Ретко је било могуће сагледати ситуацију и са становишта колектива и генералне превенције и очувања здравља јер су грађани, већ извесно време усмеравани на индивидуализовани начин размишљања, тешко стварали себи слику значаја њиховог појединачног деловања за целину друштва.

Тек тада је многима је постала јасна вредност слободе, посебно слободе кретања и окупљања, тек када су је у овом периоду делимично и изгубили. Забране кретања, популарно назване полицијским часом су биле одређене као мере превенције од ширења корона вируса, јер је констатовано да опште превентивне мере држање физичке дистанце од најмање 2м²⁵, ношење медицинске (или на крају и било које маске на лицу) и дезинфекцију руку извештан број грађана, из њима познатих разлога, не жели да поштује и тиме потенцијално угрожава и сопствено и здравље људи у својој околини.

Забране кретања су током ванредног стања најтеже пале најстаријим суграђанима, који су већ на почетку пандемије, окарактерисани као најризичнија категорија лица, код које постоји велика вероватноћа да разбољевање од овог соја вируса и најчешће, у комбинацији са њиховим хроничним болестима, готово сигуран смртни исход. Сами су били недељама затворени без могућности непосредног контакта са другим лицима а у једном моменту, омогућено им је да се самостално снабдевају прехранбеним производима у периоду од 4,00 до 7,00 часова²⁶, и да сваког дана у периоду од 18 часова до 01 час наредног

---

²⁵ Чланом 2 Уредбе о изменама и допунама Уредбе о мерама за спречавање и сузбијање заразне болести COVID-19 је и након ванредног стања уређено да једна особа може бити на 4м², и да је обавезно ношење заштитних маски, посебно у затвореним просторима, као и одржавање дистанце од минимум 1,5 метара између лица.

²⁶ Чл 1 а став 2 тачка 2 Уредбе о мерама за време ванредног стања ("Службени гласник РС", бр. 31 од 16. марта 2020, 36 од 19. марта 2020, 38 од 20. марта 2020,

дана, у трајању од 60 минута, у пречнику до 600 метара удаљености од места пребивалишта, односно боравишта прошетају. Наведене мере су сматране безбедним по најстарије становништво јер су истовремено на снази биле забране кретања за сва остала лица, па је стога бојазан за њихово заражавање и драстичне здравствене последице била минимална.

У истом периоду је било , и поред забране кретања лицима, дозвољено кретање лица која су млађа од 65 година ако су власници кућних људимаца, у циљу извршавања физиолошких потреба њихових кућних љубимаца. Наведено је било дозвољено у периоду од 23 часа до 01 час наредног дана, као и суботом и недељом од 08 до 10 часова, у трајању од 20 минута, највише до 200 m удаљености од места пребивалишта, односно боравишта²⁷.

Делимична забрана кретања је остала на снази и након укидања ванредног стања²⁸ у виду превентивне мера ограничавања слободе кретања лицима у колективном смештају с циљем спречавања уношења инфекције у колектив, а која је уведена чланом 31б у Закон о заштити становништва од заразних болести²⁹. Ова мера је уведена :

„с циљем спречавања уношења инфекције у колектив и може се наредити за све врсте и све објекте колективног смештаја или посебно за колективе у којима су смештена лица у повећаном ризику од тешких форми болести и смртног исхода услед инфекције“ (чл.31б ст-2 овог закона).

Наведена мера је на снази још од 14. марта 2020. године³⁰ последњим изменама овог акта од 7. фебруара 2021 године дозвољено је ипак реализовати унапред заказану посете, уколико су испуњени следећи услови:

---

39 од 21. марта 2020, 43 од 27. марта 2020, 47 од 28. марта 2020, 49 од 1. априла 2020, 53 од 9. априла 2020, 56 од 15. априла 2020, 57 од 16. априла 2020, 58 од 20. априла 2020, 60 од 24. априла 2020, 126 од 23. октобра 2020.)

²⁷ Члан 1а став3 Уредбе о мерама за време ванредног стања.

²⁸ Ванредно стање је укинута Одлуком о укидању ванредног стања („Службени гласник РС“, број 65/2020), која је ступила на снагу даном објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије“, односно 6. маја 2020. године (види Одлуку - 65/2020-4). Одлука је потврђена Одлуком о потврђивању Одлуке о проглашењу ванредног стања ("Службени гласник РС", број 62/2020), која је ступила на снагу даном објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије“, односно 29. априла 2020. године (види тачку 2. Одлуке - 62/2020-4).

²⁹ Закон о изменама и допунама Закона о заштити становништва од заразних болести - СГ РС 136/2020

³⁰ Наредба о забрани посета и ограничењу кретања у објектима установа за смештај старих лица, "Службени гласник РС", бр. 28 од 14. марта 2020, 66 од 7. маја 2020, 87 од 19. јуна 2020, 7 од 3. фебруара 2021.

– у установи нема потврђених случајева заразне болести COVID-19 код корисника и запослених у периоду од 14 дана до дана када је посета заказана,

– корисник коме се дозвољава посета је комплетно вакцинисан, и од последње дозе прошло је најмање седам дана до дана када је посета заказана.

Даље, чланом 29а је у Закон о заштити становништва од заразних болести и након ванредног стања остала на снази превентивна мера кућне изолације, која подразумева

„лечење у кућним условима и ограничавање слобода кретања оболелим од заразне болести, а код којих није утврђено присуство ниједног симптома или знака заразне болести и лицима оболелим од заразне болести код којих тежина болести не захтева лечење у болничким условима, током периода заразности“.

као и мера карантина, која није формално укинута након укидања ванредног стања, али је познато да се више не спроводи у облику у коме је уведена 17.марта која је подразумевала:

ограничење слобода кретања и обавезни здравствени прегледи лица која су била или за која постоји сумња да су била у контакту са лицима оболелим од заразне болести из тачке 1. ове наредбе, у времену трајања максималне инкубације.(чл.2.став1 тачка 4 Наредбе о организовању и спровођењу мере карантина)³¹

С тим у вези је у забрана (јавних)окупљања, као и ограничавање броја људи који могу бити у затвореном простору:

Ради спречавања ширења заразне болести COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2 забрањују се јавна окупљања на целој територији Републике Србије на јавним местима у затвореном и отвореном простору – када се истовремено окупља више од 5 лица, с тим што растојање између присутних лица мора бити најмање 1,5 m, односно на свака 4 m² може бити присутно једно лице.³²

---

³¹ "Службени гласник РС", број 33 од 17. марта 2020.

³² Наредба о забрани окупљања у Републици Србији на јавним местима у затвореном и отвореном простору, "Службени гласник РС", број 100 од 16. јула 2020. Овом Наредбом је укинут претходни акт који је ограничавао број лица која се уз поштовање епидемиолошких превентивних мера могу наћи на једном месту, на највише 500 лица. До 6. маја 2020 године је била на снази Укојојм је у потпуности било забрањено окупљање људи сем у ситуацијама окупљања која су од посебног интереса за рад и функционисање државних органа и служби, за чије одржавање посебно одобрење у складу са овом одлуком издаје министар унутрашњих послова (чл-4.став 2).

Породице са млађом децом предшколског узраста су забране кретања које су току ванредног стања почињале често радним данима од 17 часова и трајале до сутрадан ујутро до 6 часова а често и викендом од петка у 17 часова до понедељка ујутро у 6 часова доживеле као спречавање права на игру и разоноду посебно њихове деце. Њима није било могуће једноставно објаснити да се баш сада, када су иначе навикли да излазе напоље и играју се, морају да седе у кући или стану и не раде ништа.

Ученици основних и средњих школа, иако су сви извештаји указивали на то да је ниво преноса овог вируса међу њима најмањи, као и стопа обољевања, су били у потпуности повучени из својих школских учионица на онлајн спровођење наставе која никако није пружила такав квалитет какав пружају уживо часови, али је пружила какав такав континуитет у образовању. Скраћивање трајања часова на 30 минута, у потпуно виртуелном окружењу је показало многе мане школског система који није био довољно технички опремљен за наведену ситуацију. Тренутне компетенције наставника су се у неким случајевима показале недовољнима за рад у новим околностима, првенствено због ниског нивоа информатичке писмености. Снимани часови из одређених предмета и њихово емитовање на телевизијском програму РТС Планета, за све нивое образовања, су били недовољан извор информација, и повремено су и у време ванредног стања а и данас, док смо још увек у режиму онлајн наставе, уносили конфузију због недоследног праћења плана и програма и нејединствености уџбеничке литературе која се користи за сваки предмет понаособ. Ученицима је ипак понуђен извештај континуитет у образовању, чије стварне ефекте ћемо моћи проценити тек за неку годину.

Студенти на факултетима су такође били повучени са уживо видова наставе, што је посебан проблем направило студентима код којих је практичан рад или пракса у болницама и другим објектима кључна и за полагање испита и за стицање знања и вештина у току бављења изабраном професијом. Нелагодности онлајн наставе се још увек осећају, јер смо и након годину дана суочени са честим променама од онлајн потпуног режима до комбинованог делимичног похађања школе уживо и онлајн часова и провера знања. Ученицима на свим нивоима образовања је онемогућен једнак приступ образовању који им је гарантован Уставом, због вишег циља- очувања њиховог здравља и здравља њихових породица. Стојимо на становишту да се ипак свака пропуштена лекција, неусвојено знање или недовољно добро схваћен принцип решавања неког задатка могу

накнадно научити, док се нарушено здравље тешко враћа на претходни ниво, а губитак живота је потпуно ненадокнадив.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Право се не састоји само у ономе шта у законима пише, већ и у томе како се то што пише тумачи и примењује. Дакле, није довољно само нешто регулисати и написати га у закону или неком другом општем акту, већ је потребно обезбедити и одговарајући легитимитет, вољу за поштовање написаног.³³ Постојање правног решења за неку друштвену ситуацију је врх леденог брега.

Са друге стране, усмереност права само на кажњавање, што у неким случајевима делује као једини могући начин обезбеђивања примене права, није и не сме да буде једина сврха права.³⁴ У ситуацијама ванредних околности, када расуђивање људи може бити значајно смањено услед брзог протока информација и опречних ставова о догађајима који их окружују, поверење у институције постаје значајан фактор у процесу примене права. Интерни сукоби различитих уверења и вредности људи који учествују у процесима промене и прилагођавању новим околностима могу битно променити слику друштва и истовремено нарушити чврсте темеље правног поретка. Ако су нечије вредности, посебно индивидуализоване и њихова реализација у супротности са тренутним вредностима система, имамо на делу природног права из кога вредности црпе своју снагу, и правног позитивизма. Оно што се налази у праву јесте законито, али не мора увек бити и вредносно исправно за сваког појединца.

Ванредно стање у Републици Србији 2020. године је показало све мане и предности брзог и ефикасног деловања у новој пандемијској реалности. Такође показало је са којим се све вредносним изазовима суочавају наши грађани али и сами надлежни државни органи, и колико је ауторитет органа који спроводе право значајан фактор примене права уопште.

Додатни изазов је и чињеница да ни „најсавршеније“ законодавно решење не може бити „заштићено“ од злоупотреба несавесних људи.

---

³³ J. Ćirić, Da li se život može kodifikovati – povodom donošenja Građanskog zakonika Srbije, *Pravo i privreda*, 4–6/2015, 94–107.

³⁴ M. Fuko, *Nadzirati i kažnjavati (rođenje zatvora)*, prevod sa francuskog, Sremski Karlovci, 1997, 41–44.

Остаје нам као нада да ће нови пандемијски услови живљења ипак подићи свест о значају колективитета и смањити нарастајући културу индивидуализма и моралне себичности, и допустити солидарности да добије свој нови облик.

ЛИТЕРАТУРА

- Висковић, Н. *Теорија државе и права*, Загреб, 2001
- Вукадиновић, Г., Аврамовић, Д., *Увод у право*, Нови Сад, 2014
- Вукадиновић, Г., Митровић, Д., *Увод у теорију и филозофију права*, Београд, 2019
- Гиденс, Е., *Социологија*. Београд: Економски факултет, 2007
- Mahler, Halfdan, The meaning of Health For All by the year 2000, *World Health Forum*, Vol. 2, No. 1, 1981
- Русо, Ж.Ж., *Друштвени уговор*, Филип Вишњић, Београд, 1995
- Ćirić, J., Da li se život može kodifikovati – povodom donošenja Грађанског законика Србије, *Pravo i privreda*, 4–6/2015, 94–107.
- Fuko, M. *Nadzirati i kažnjavati (rođenje zatvora)*, prevod sa franc., Sremski Karlovci, 1997
- Хобс, Т. *Левијатан*, Београд, 1961

Правни акти:

- Закон о изменама и допунама Закона о заштити становништва од заразних болести - СГ РС 136/2020
- Закон о заштити становништва од заразних болести, "Службени гласник РС", број 33 од 17. марта 2020.
- Наредба о забрани окупљања у Републици Србији на јавним местима у затвореном и отвореном простору, "Службени гласник РС", број 100 од 16. јула 2020
- Наредба о забрани посета и ограничењу кретања у објектима установа за смештај старих лица, "Службени гласник РС", бр. 28 од 14. марта 2020, 66 од 7. маја 2020, 87 од 19. јуна 2020, 7 од 3. фебруара 2021
- Одлука о укидању ванредног стања, „Службени гласник РС“, број 65/2020 од 6. маја 2020. године

Уредба о мерама за спречавање и сузбијање заразне болести COVID - 19,“ Службени гласник РС“, бр. 151 од 15. децембра 2020, 152 од 18. децембра 2020, 153 од 21. децембра 2020, 156 од 25. децембра 2020, 158 од 29. децембра 2020, 1 од 11. јануара 2021, 17 од 26. фебруара 2021, 19 од 5. марта 2021, 22 од 12. марта 2021, 29 од 25. марта 2021, 34 од 6. априла 2021.

Уредба о мерама за време ванредног стања, "Службени гласник РС", бр. 31 од 16. марта 2020, 36 од 19. марта 2020, 38 од 20. марта 2020, 39 од 21. марта 2020, 43 од 27. марта 2020, 47 од 28. марта 2020, 49 од 1. априла 2020, 53 од 9. априла 2020, 56 од 15. априла 2020, 57 од 16. априла 2020, 58 од 20. априла 2020, 60 од 24. априла 2020, 126 од 23. октобра 2020.)

Одлука о проглашењу ванредног стања, "Службени гласник РС", број 29 од 15. марта 2020

Интернет извори:

Декларација права и човека и грађанина из 1789 године , https://web.archive.org/web/20110917221748/http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/anglais/est2.pdf

Everett, W. G., *Moral Values: A Study of the Principles of Conduct.* (1918) 120, доступно на: <https://archive.org/details/moralvaluesstud00everuoft/page/182/mode/2up->

Zdravlje i faktori koji na njega utiču, <http://www.izjzv.org.rs/app/soc.katedra/Zdravljeifakorikojinanjegauticu.pdf>

CONSTITUTION OF THE WORLD HEALTH ORGANIZATION, Basic Documents, Forty-fifth edition, Supplement, October 2006, https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf

Martin, Glen T.: *Freedom and the Rule of Law :Our Civilizational Choice between Death and Life,* April 2015) <https://www.radford.edu/gmartin/Freedom%20and%20Law.%20Our%20Global%20Choice.pdf>

Sullivan, David, Hermann Lotze, The Stanford Encyclopedia of Philosophy
, Edward N. Zalta (ed.), 2018,
<https://plato.stanford.edu/archives/win2018/entries/hermann-lotze/>

Tong-Keun Min ,A Study on the Hierarchy of Values,:
<https://www.bu.edu/wcp/Papers/Valu/ValuMin.htm>

Универзална декларација о људским правима Уједињених нација из
1948. године Доступна на :
https://ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/fajlovi/univerzalna-deklaracija-o-ljudskim-pravima_1948.pdf

WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-
19 - 11 March 2020, <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>

Dragana ĆORIĆ, Ph.D
Assistant Professor
Faculty of Law, University of Novi Sad

CHANGE OF THE HIERARCHY OF VALUES DURING THE STATE OF
EMERGENCY IN THE REPUBLIC OF SERBIA IN 2020

Summary

Axiology is a science that deals with values, their conceptual definition and the importance they have for the life and development of both the individual and society as a whole. Values are one of the key reasons for the emergence of law, in addition to the need to regulate and regulate some social relations in a certain way and thus establish order in the community. Values are an important material source of law because In this paper, we deal with only one value, freedom, and that in a specific context - its limitation during the state of emergency in the Republic of Serbia in 2020, declared due to the existence of a coronavirus pandemic. In these circumstances, there was a change in the top of the hierarchy of values, so that freedom, although set as the most important social and legal value, gave way to the value of health and its preservation.

Keywords: freedom, restriction, state of emergency, pandemic